

## ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПІДХОДІВ ЩОДО ЗМІСТУ І СПРЯМОВАНOSTІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

*Стаття розкриває особливості підготовки майбутнього учителя фізичної культури до нового напрямку оздоровчої роботи – попередження дидактогенних захворювань учнів початкових класів.*

*Ключові слова: професійна готовність, професійна компетентність, здоров'язбереження, здоров'язбережувальна робота, дидактогенні захворювання, навчально-виховний процес.*

*The article exposes specific training characteristics of future teachers of physical education for a new approach of health-saving activity – prevention of the didactically conditioned diseases of the primary school students.*

*Key words: professional readiness, professional competence, health-saving, health-saving activity, didactically conditioned diseases, educational process.*

**Постановка проблеми.** У педагогічній науці ідеї здоров'язбереження та здорового способу життя простежуються з епохи античності. Сформульоване за часів Аристотеля положення природовідповідності було згодом розвинуто до принципу, згідно якого людина, як частина природи, має жити за універсальними законами, а навчання має будуватися на закономірностях розвитку дитячого організму. У минулому столітті принцип природовідповідності знайшов подальший розвиток у педагогічних поглядах П.П.Блонського, П.Ф.Лесгафта, І.Віговського, С.Т.Шацького щодо «педагогізації середовища», яке має надавати дитині можливість вільного фізичного і розумового розвитку. У цьому контексті головним завданням навчання Л.С.Вигодський вважає забезпечення умов для розвитку внутрішніх сил і можливостей дитини, а Д.Н.Узнадзе наголошував на значенні особистості педагога у збереженні здоров'я учня в процесі навчання. Так, у своїй концепції «трагедія виховання» стосунки педагога та дитини проголошуються ним основою для побудови здоров'язбереження у навчально-виховному процесі.

В наші часи проблема здоров'язбереження учнів вкрай загострилася через невинний процес інтенсифікації навчання, що об'єктивно вимагає пошуку нових підходів у підготовці майбутнього учителя фізичної культури до розв'язання цієї нагальної проблеми.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Сучасний підхід до здоров'язбереження учнів був обґрунтований в працях Ю.К.Бабанського, Ю.П.Азарова, А.Маслоу, Б.Спока, Р.Штайнера, Г.Домана та ін. Зазначені вчені педагоги, лікарі, психологи встановили, що процес повноцінного формування особистості не зводиться до розвитку окремих інтелектуальних чи фізичних здібностей. На думку В.С.Ільїна, в цьому процесі задіяні більш тонкі механізми психолого-педагогічного впливу, що забезпечує цілісність розвитку особистості дитини на основі особливої організації освітнього середовища. Деталізоване вивчення цих механізмів було зроблено та представлено в гуманістично орієнтованих концепціях розвитку особистості школярів В.О.Сухомлинського, Ш.О.Амонашвілі, педагогічної валеології Г.К.Зайцева, В.В.Колбанова, Е.М.Казіна, лікувальної педагогіки О.О.Дубровського, В.Ф.Базарного та ін.

При цьому традиційна парадигма знань розглядається як складова більш широкої парадигми особистісного підходу до освітнього процесу. Даний підхід передбачає, що система знань має органічно накладатися на конкретні ситуативні лінії розвитку особистості, забезпечуючи індивідуально-особистісне формування дитини на різних рівнях і напрямках.

Отже, проблема здоров'язбереження учнів є складною і багатогранною, що потребує інтегрованих зусиль представників різних наук.

Дидактичні аспекти здоров'язбереження розглядалися у дослідженнях В.І.Бабич, Н.Г.Денисенко, В.М.Красилов, О.В.Омельченко [2; 4; 6; 8].

Медико-біологічні сторони здоров'язбереження учнів представлені в роботах Г.Л.Апанасенка В.М.Єфімової [1; 5].

Психологічні аспекти проблеми досліджувалися в працях С.Д.Максименка, Г.С.Нікіфорова [7; 9].

Таким чином, професійна підготовка майбутнього учителя фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи має базуватися на сучасних здобутках психолого-педагогічної науки, медицини, педагогічної валеології та інших галузей науки.

**Мета статті** полягає у вивченні підходів до визначення змісту і спрямованості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до проведення здоров'язбережувальної діяльності за напрямом попередження дидактогенних захворювань учнів початкової школи.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Поняття «здоров'язбереження» у сучасній педагогічній науці почало активно використовуватися з другої половини 80-х років минулого століття, що було пов'язано з наростанням динаміки різкого погіршення здоров'я учнів. Але різність поглядів фахівців, складність та багаторівневість проблеми продукувало різні визначення терміну «здоров'язбереження».

Так, у загальному розумінні здоров'язбереження учнів розуміють як єдність адміністративних, санітарно-гігієнічних, педагогічних заходів, спрямованих на покращення здоров'я учнів [10].

Суто в педагогічному контексті також пропонується розглядати здоров'язбереження як систему педагогічних дій, які дозволяють не витратити марно, не руйнувати фізичне, психічне і соціальне благополуччя дітей і підлітків, що реалізується через освітні технології з урахуваннями вікових і психофізичних особливостей учнів [5].

Прибічники комплексного підходу до розв'язання проблеми схильні розглядати фактори впливу ширше. Здоров'язбереження у навчальному закладі трактується як спрямовано здійснюваний у виховному освітньому процесі комплекс науково обґрунтованих педагогічних психологічних, лікувальних, профілактичних, корекційних та інших впливів на суб'єкти освітньої діяльності, які нерозривно пов'язані з розв'язанням завдань навчання, виховання, розвитку, збереження їх здоров'я [6].

Аналіз приведених та інших тлумачень терміна «здоров'язбереження» свідчить, що при всіх відмінностях авторів поєднує розуміння того, що це є по суті різновид «педагогічної діяльності».

Таким чином, більш конкретним є поняття «здоров'язберігаюча педагогічна діяльність», яка є тією консолідуючою основою, що спрямовує всі зусилля шкільного колективу на формування та зміцнення здоров'я всіх учасників навчального процесу.

Звідси цілком логічно виглядає визначення основної функції здоров'язбережувальної педагогічної діяльності, яка полягає в тому, щоб забезпечити можливість кожному учню зберегти свій рівень здоров'я за період шкільного навчання, сформувати у нього систему знань, умінь, навичок та переконань щодо ведення здорового способу життя. По суті це є стратегічна мета здоров'язбережувальної педагогіки, що представлена такими якісними характеристиками педагогічного процесу, які через сукупність валеологічний за своєю сутністю принципів, прийомів, методів педагогічної діяльності реалізують завдання збереження здоров'я [3].

Таким чином, під здоров'язбереженням в межах нашого дослідження ми розуміємо спеціально організовану педагогічну діяльність, що має на меті попередження дидактогенних захворювань, яка спрямована на реалізацію таких заходів, методів і форм фізичного виховання, що удосконалюють процес навчання у початковій школі, забезпечуючи повноцінний оздоровчо-тренувальний супровід навчальних навантажень.

Отже, метою здоров'язберігаючої педагогічної діяльності є захист здоров'я школярів від впливу негативних компонентів інтенсивних навчальних навантажень.

Одним із головних факторів успішної реалізації поставленої мети є здоров'язберігаюча педагогічна діяльність учителя фізичної культури, який не тільки має навчати руховим і розвивати фізичні здібності учнів, але й запроваджувати у навчальний процес сучасні технології попередження дидактогенних захворювань засобами, методами і формами оздоровчого тренінгу.

Здоров'язбереження за напрямом попередження дидактогенних захворювань здійснюється учителем фізичної культури на основі володіння методиками сучасних здоров'язберігаючих технологій, передбачає формування здоров'язберігаючого середовища, центром якого є, власне, діяльність учня.

Саме тому стратегічно важливим завданням сучасної професійно-педагогічної освіти стає формування готовності майбутнього учителя фізичної культури до здійснення здоров'язберігаючої педагогічної діяльності за новим напрямом здоров'язбереження – попередження дидактогенних захворювань, що вимагає розробки відповідної до цього завдання системи підготовки.

Сучасній школі вкрай потрібен учитель фізичної культури, який здатний творчо застосувати останні досягнення здоров'язбереження, знання, які будуть ним творчо використовуватися в процесі свого індивідуально-професійного становлення на засадах гуманістичних валеолого-педагогічних принципах діяльності [4].

У зв'язку з цим слід відмітити, що існуюча система підготовки учителя фізичної культури, спроможного якісно та ефективно вирішувати нелегке завдання здоров'язбереження учнів, потребує радикального перегляду та концептуальних змін.

Підставою для такого судження стали результати діагностичного анкетування, в якому брали участь 84 студента четвертого курсу факультету фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка, які успішно пройшли виробничу педагогічну практику у загальноосвітніх школах міста та області.

Серед головних завдань проведеного анкетування було:

1. Вивчити особливості орієнтації майбутніх учителів фізичного виховання з проблематики і питань здоров'я та значущості здоров'язбережувальної роботи з учнями серед напрямів професійної діяльності.
2. Визначити рівень впливу навчально-виховного процесу на формування валеологічних пріоритетів у майбутній професійній діяльності.
3. Конкретизувати передумови для формування готовності студентів до проведення здоров'язбережувальної роботи з попередження дидактогенних захворювань.

Анкета була спрямована на виявлення думок, суджень та оцінок студентів щодо досліджуваного напрямку здоров'язбережувальної роботи. Процедура обробки відповідей респондентів полягала у підранку кількості виборів, обчисленні процентних співвідношень, присвоєнні кожному варіанту вибору бального еквіваленту та обрахування середніх значень

Після аналізу матеріалів анкетування за кількістю правильних відповідей був обрахований індивідуальний комплексний показник рівня компетентності опитаних студентів з проблеми здоров'язбереження, зокрема з попередження дидактогенних захворювань у початковій школі.

Таблиця 1

Рівень компетентності майбутніх учителів фізичної культури з питань попередження дидактогенних захворювань у початковій школі, %

| Низький рівень<br>(0-3 бали) | Середній рівень<br>(4-6 балів) | Високий рівень<br>(7-8 балів) |
|------------------------------|--------------------------------|-------------------------------|
| 67,8                         | 26,5                           | 5,7                           |

Проведене діагностичне анкетування виявило, що переважна частина студентів – 67,6%, які успішно пройшли педагогічну практику за встановленими вимогами та критеріями оцінювання, до здоров'язбережувальної роботи у початковій школі за новим напрямом – попередження формування та виникнення дидактогенних захворювань виявилися неготовими. Рівень їх теоретичних знань та уявлень про основи здоров'язбережувальної роботи, педагогіку здоров'я, пріоритети валеологічний підходів та принципів організації сучасного навчального процесу, нагальної потреби його оздоровлення виявився неприйнятно низьким.

**Висновки.** Існуючий рівень та спрямованість професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної роботи не забезпечує отримання системних знань на основі досягнень педагогічної валеології потребує відповідних змін та корекції.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Апанасенко Г. Эволюция биоэнергетики и здоровья человека [Текст] / Г. Апанасенко. – СПб.: Республика, 1992. – 123 с.
2. Бабич В.І. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування культури здоров'я школярів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / В'ячеслав Іванович Бабич. - Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2006. – 20 с.
3. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі / О.Ващенко, С. Свириденко // Здоров'я та фізична культура. – 2006. - №8. – С. 1-6.
4. Денисенко Н. Г. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи з

молодшими школярами / Н. Г. Денисенко // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Випуск 81. Серія : педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт : Збірник. – Чернігів : ЧДПУ, 2010. – № 81. – С. 33–37.

5. Ефимова В.М. Здоровьесбережение как аспект пед. деятельности / В.М.Ефимова // Валеология: суч. стан, напрямки розвитку (матеріали VI міжнар., н-практ. конф.), квітень 2008 р.; у 3-х т., т. 2, Харків, 2008 р., 229 с.

6. Красилов В.М. Здоровьесберегающий подход к организации воспитательно-образовательного процесса в учреждениях начального профес. образования: автореф. дис. канд. пед. наук. 13.00.08 / Владимир Маркович Красилов. - Новокузнецк, 2009-24 с.

7. Максименко С. Психологічні засади пропагування психологічного виховання і здорового способу життя молоді / С.Максименко // Практична робота та соціальна робота. – 2008. - №6. С. 72-74

8. Омельченко О.В. Особливості професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів з організації здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Ольга Володимирівна Омельченко. - Харків: Державний пед. університет імені Григорія Сковороди. – Харків: 2008 – 20 с.

9. Психология здоровья: учебник для вузов / под ред. Г.С.Никифорова. – Спб.: Питер, 2003. - 305

10. Сериков С. Обеспечение паритета образованности и здоровья учащихся в теории и практике образования: дис. д-ра пед. наук: 13.00.01 / Сериков Сергей Геннадьевич. – Челябинск, 2002. – 385 с.

### **ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА**

**Панченко Галина Іванівна** – викладач кафедри теорії і методики олімпійського та професійного спорту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.